

KS. PIOTR KANDEFER

LITURGIA A NOWA EWANGELIZACJA

„Misja Kościoła jest przedłużeniem misji Chrystusa: *Jak Ojciec Mnie posłał, tak i Ja was posyłam (J 20, 21)*. Dlatego też Kościół czerpie duchową moc dla wypełniania swojej misji z nieustannego uobecniania w Eucharystii ofiary Krzyża i z Komunii z Ciałem i Krwią Chrystusa. Tak więc Eucharystia jawi się jako źródło i jednocześnie szczyt całej ewangelizacji, ponieważ jej celem jest zjednoczenie ludzi z Chrystusem, a w Nim z Ojcem i z Duchem Świętym”¹

1. TERMIN „NOWA EWANGELIZACJA”

Analizując pojęcie „ewangelizacji” i „nowej ewangelizacji”, publikacje naukowe i popularnonaukowe zwracają uwagę na kilka elementów konstytutywnych tej bogatej rzeczywistości. Ewangelizacja jest, w znaczeniu ogólnym, przepowiadaniem świata Jezusa Chrystusa oraz jego Ewangelii w celu realizacji zbawienia człowieka; w sensie ścisłym oznacza przekazywanie chrześcijańskiego objawienia Bożego niechrześcijanom przez misje w celu chryścianizacji całej ludzkości i przemiany jej mentalności. Ewangelizacja w znaczeniu szerszym jest działalnością apostolską całego Kościoła pośredniczącą w przekazywaniu rzeczywistości nadprzyrodzonej w sensie werbalnym (posłannictwo głoszenia słowa Bożego) i realnym (sprawowanie liturgii poparte świadectwem własnego życia i stosowaniem różnych form oddziaływania duszpasterskiego)²

Ks. dr PIOTR KANDEFER – wykładowca liturgiki WSD w Przemyślu; adres do korespondencji: ul. Zamkowa 5, 37-700 Przemyśl; e-mail: kandefer@przemysl.opoka.org.pl

¹ Jan Paweł II. *Ecclesia de Eucharistia* nr 22.

A. Szafrński, F. Zapłata. *Ewangelizacja*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T. 4. Lublin 1995 kol. 1436.

Analizując powyższe określenie, należy stwierdzić, że pierwszym i najważniejszym stwierdzeniem jest prawda, iż ewangelizacja jest głoszeniem, uroczystym przepowiadaniem, proklamacją osoby Jezusa Chrystusa. Nie jest zatem głoszeniem systemu bezdusznych twierdzeń, ale działaniem osoby i wspólnoty zjednoczonej z Chrystusem przez wiarę i sakramenty, podejmowanym w klimacie dynamiki wiary. Jest więc uczestnictwem w pro-rockiej misji Jezusa Chrystusa i Jego Kościoła. Ewangelizacja spełnia się w Duchu Świętym, który otwiera serca słuchaczy i napełnia głosiciela. To On jest sprawcą wszelkiej łaski i początkiem wolnej odpowiedzi wiary osoby stojącej wobec słowa Bożego. Treścią ewangelizacji jest zatem Osoba i dzieło Jezusa Chrystusa – Jego paschalne misterium, stanowiące najpełniejsze objawienie miłości, potężniejszej od grzechu i każdego zła, miłości, która dźwiga człowieka z najgłębszych upadków i wyzwala z największych zagrożeń³

Drugim elementem, który należy wziąć pod uwagę, jest specyfikacja adresatów ewangelizacji. Rodzi się tu pewien problem pojęciowy. To właśnie ta kwestia pozwoli przeprowadzić pewien metodyczny podział. Adresatami ewangelizacji w znaczeniu ścisłym są niewierzący. Ewangelizacja jest bowiem pierwszym głoszeniem orędzia zbawczego, które ma doprowadzić do włączenia się w misterium Kościoła przez sakramenty inicjacji chrześcijańskiej. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych* (OCWD) określają czas poprzedzający pierwszy okres wtajemniczenia chrześcijańskiego, czyli „prekatechumenat”, jako: „czas ewangelizacji, w której Kościół otwarcie i wytrwale głosi prawdę o Bogu żywym i o Jezusie Chrystusie, posłanym dla zbawienia wszystkich, aby niechrześcijanie pod wpływem Ducha Świętego, który otwiera serca, uwierzyli, dobrowolnie nawrócili się do Pana i szczerze do Niego przyłączyli”⁴

Drugą grupą adresatów ewangelizacji są ci, którzy zostali, co prawda, ochrzczeni, ale nie zostali jeszcze wprowadzeni w tajemnicę Kościoła. Owa „niepełność” może być spowodowana najpierw faktem przyjęcia chrztu w niemowlęctwie; wtedy to pierwsze przepowiadanie wiary i wtajemniczenie dokonuje się przede wszystkim w rodzinie i jeśli ta nie spełni swojej funkcji ewangelizacyjnej, nie może w osobie nastąpić początek i rozwój życia z wiary. Podobna sytuacja zachodzi w przypadku osób, które, choć są dorosłe i ochrzczone, nie doświadczyły nigdy albo nie w pełni doświadczyły

³ Jan Paweł II. *Dives in misericordia* nr 15; Paweł VI. *Evangelii nuntiandi* nr 26.

⁴ OCWD 9.

osobistej relacji do Jezusa Chrystusa w wierze lub też na skutek różnych okoliczności tę wiarę utraciły. Osób tego pokroju, nawet w polskim, nominalnie katolickim społeczeństwie, jest wiele. Neopogaństwo jawi się jako zjawisko coraz bardziej powszechne. Wobec tych osób ma zastosowanie tzw. katechumenat pochrzcielny, proponowany przez *Katechizm Kościoła Katolickiego*⁵ oraz IV rozdział *Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*, noszący tytuł „Przygotowanie do bierzmowania i Eucharystii dorosłych, którzy przyjęli chrzest, ale nie otrzymali pouczenia w wierze”⁶

Trzecią grupę adresatów ewangelizacji stanowi wspólnota wierzących, która ciągle potrzebuje odnawiania więzi ze swoim Panem poprzez przyjęcie Jego słowa. Jest to tzw. ewangelizacja *ad intra*, dzieło warunkujące nowość i młodość Kościoła odnawiającego się w Ewangelii.

Na podstawie powyższej analizy można zatem wysnuć wniosek, że ewangelizacja jest dziełem Chrystusa w Kościele skierowanym do wszystkich ludzi.

Metodą ewangelizacji jest świadectwo. Kościół, wpatrzony w swojego Pana „Świadka Wiernego”, realizuje ewangelizacyjne posłannictwo na drodze słowa i czynu, wyznając nierozdzielność tych dwu sposobów objawienia się tajemnicy Pana.

Celem ewangelizacji jest doprowadzenie człowieka do decyzji wiary, czyli do dania wolnej odpowiedzi objawiającemu się Bogu. Decyzja ta ma mieć wymiar egzystencjalny i osobisty. Ma obejmować wszystkie sfery osoby. Jest nie tylko przyjęciem prawdy intelektem, ale również życiem w posłuszeństwie podporządkowanej poznanej Osobie Boga. To przyjęcie dokonuje się w Jezusie Chrystusie. Można zatem powiedzieć, że ewangelizacja ma doprowadzić osobę do osobistego przyjęcia – oddania się Jezusowi Chrystusowi jako Zbawicielowi i Panu. Ten akt wiary ma fundamentalne znaczenie w procesie zbawczym.

Ostatnim problemem będzie tu określenie ewangelizacji przydawką „nowa” Termin ten trzeba rozumieć w sensie biblijnym. Tutaj idea nowości ma zawsze odniesienie do rzeczywistości zbawienia. To, co Boże, jest zawsze

„Tam gdzie chrzest dzieci stał się w szerokim zakresie zwyczajną formą celebracji tego sakramentu, wszystko to stało się jednym obrzędem, który zawiera w sposób bardzo skrócony przygotowujące etapy wtajemniczenia chrześcijańskiego. Chrzest dzieci ze swej natury domaga się *katechumenatu pochrzcielnego*. Nie chodzi tylko o późniejsze nauczanie, lecz także o konieczny rozwój łański chrztu w miarę dorastania osoby. Temu celowi powinien służyć *katechizm*” (*Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994 nr 1231).

⁶ OCWD 295-305.

nowe; to, co ludzkie, odnawia się w Bogu. Bóg w swoim Synu, „nowym Adamie”, odnawia upadłą ludzkość, ona zaś, trwając w nowym Przymierzu, zdąża ku odnowieniu w nowym Jeruzalem⁷ W tym znaczeniu głoszenie Ewangelii, czyli ewangelizacja, z natury jest rzeczywistością obdarzoną walorem nowości.

2. TERMIN „LITURGIA”

W kontekście pojęcia „nowej ewangelizacji” trzeba zwrócić uwagę na niektóre aspekty misterium liturgii, które pozwalają uchwycić pewne relacje, jakie istnieją między liturgią a „nową ewangelizacją” Fundamentem rozważań nad liturgią jest określenie jej jako celebracji misterium Chrystusa w Kościele. Mamy tutaj zatem do czynienia ze zbawczym spotkaniem, międzyosobowym dialogiem. Podobnie jak ewangelizacja, liturgia jest zbawczym spotkaniem z Jezusem Chrystusem. O ile ewangelizacja jest spotkaniem z Chrystusem obecnym i działającym poprzez przepowiadanie Ewangelii słowem i czynem, o tyle w liturgii to spotkanie jest bogatsze i dokonuje się nie tylko na płaszczyźnie słowa, ale także na płaszczyźnie sakramentalnego znaku. Ewangelizacja jest dziełem wspólnoty Kościoła, liturgia również nie może być sprawowana inaczej jak we wspólnocie Kościoła. W liturgii objawia się działanie Ducha Świętego, który tutaj przypomina i uobecnia paschalne misterium Jezusa Chrystusa, On jednoczy Kościół i przygotowuje go na przyjęcie Chrystusa. Paschalne misterium Jezusa Chrystusa, które jest treścią Ewangelii, przepowiadane w ewangelizacji, w liturgii jest celebrowane, uroczyście przeżywane. Treść ewangelizacji – misterium Chrystusa w Kościele – w liturgii znajduje uprzywilejowane miejsce swojej realizacji na płaszczyźnie skutecznego znaku.

Do uczestnictwa w liturgii wezwani są ci, którzy przyjęli już Chrystusa w wierze. Tradycja mówi o *arcana fidei*, wtajemniczenie zakłada dopuszczenie do inicjacji sakramentalnej tych, którzy weszli już w dialog wiary z objawiającym się w słowie Bogiem. Zjednoczenie w wierze znajduje konieczne dopełnienie w sakramentalnym znaku. Przy takim założeniu osoby uczestniczące w liturgii to już osoby zewangelizowane, które mają już pierwsze i pogłębione doświadczenie wiary osobistej.

⁷ I. de la Potterie. *Nowy. W: Słownik teologii biblijnej.* Red. X. Léon-Dufour. Poznań 1990 s. 562-565.

Jednakże, jak zaznaczono wcześniej, w liturgii uczestniczą nie tylko osoby, które weszły na drogę ku wierze dojrzałej. Spora liczba uczestników liturgii nie ma osobistego doświadczenia wiary i są oni raczej „sympatykami” chrześcijaństwa niż chrześcijanami. Taki stan rzeczy jest wyzwaniem do intensyfikacji działalności ewangelizacyjnej, dzięki której osoba przyjmuje jedynie właściwą dyspozycję do owocnego uczestnictwa w liturgii, czyli wiarę. Przepowiadanie czynione w ramach liturgii, zwłaszcza niedzielne, powinno również przekazywać treści ewangelizacyjne, stanowiąc wezwanie do powierzenia swojego życia Chrystusowi przez wiarę⁸

Celem liturgii jest zjednoczenie z Bogiem. W liturgii to zjednoczenie dokonuje się w skutecznym liturgicznym znaku i osiąga swój szczyt. Celebracja znaku, przyjęcie znaku jest uzewnętrznieniem wiary. Tu znajduje konieczne dopełnienie dzieło ewangelizacji. Pełne, świadome i czynne uczestnictwo w liturgii jest zatem ostatecznym celem ewangelizacji.

3. MIEJSCE EWANGELIZACJI I LITURGII W DZIELE ZBAWCZYM CHRYSTUSA I KOŚCIOŁA

Dokonana powyżej pobieżna analiza określić nowej ewangelizacji i liturgii ukazuje nam wzajemne powiązanie i zależność tych rzeczywistości. Najpierw trzeba zauważyć, że ewangelizacja jako pierwsze głoszenie Chrystusa przygotowuje do uczestnictwa w liturgii i je warunkuje, z drugiej strony liturgia niesie w sobie orędzie ewangelizacyjne wynikające z jej natury. Liturgia ma bowiem charakter anamnetyczny i jest głoszeniem zbawienia dostępnego tu i teraz. W liturgii pod osłoną świętych znaków objawia się misterium zbawczej miłości Boga, który podejmuje dialog zerwany przez grzech człowieka i wypełnia go w Jezusie Chrystusie. Wejście w ten zbawczy dialog jest możliwe przez wiarę dopełnioną liturgicznym znakiem.

Liturgia objawia także tajemnicę Kościoła jako komunii z Bogiem i między ludźmi. To właśnie w liturgii Kościół urzeczywistnia w widzialnym znaku to, czym jest naprawdę, objawia wielką tajemnicę wiary. Tak więc samo sprawowanie liturgii spełnia funkcję ewangelizacyjną, co więcej – ze względu na rzeczywistą obecność żywej osoby i dzieła uwielbionego Pana jest szczytem ewangelizacji i jej przebogatym źródłem. Objawia bowiem bogactwo misterium Chrystusa w Kościele.

⁸ F. Bła chnicki. *Odnowa liturgiczna w impasie*. „Homo Dei” 36: 1967 s. 97-104.

Takie ukazanie liturgii umiejscawia ją w centralnym punkcie procesu urzeczywistniania się kościelnej *koinonii*. Do liturgii prowadzi ewangelizacja realizowana przez świadectwo życia i słowa, w liturgii dynamizm eklesjalny osiąga szczyt i źródło. Diakonia jako kontynuacja uczestnictwa w paschalnym misterium Pana jest konsekwencją wszczęcia w Kościół. Te trzy rzeczywistości są od siebie wzajemnie zależne, żadna z nich nie może być pominięta, dopiero bowiem razem tworzą organiczną całość, owocującą dynamicznym wzrostem zbawczej komunii⁹

4. LITURGIA JAKO MIEJSCE EWANGELIZACJI

Ewangelizacja w liturgii i przez liturgię dokonuje się na podwójnej drodze: głoszonego słowa i czynionego w liturgii znaku. Głosząc słowo w liturgii, Kościół objawia się światu jako „Matka i Nauczycielka”, tutaj bowiem głoszenie tajemnicy Chrystusa ma swoje źródło i osiąga swój szczyt. W liturgii jest miejsce na przepowiadanie słowa Bożego poprzez czytania i homilię, tutaj dokonuje się wprowadzanie w liturgiczne misteria poprzez komentarze, a nawet właściwie ukształtowaną modlitwę wiernych. Przepowiadanie spełnia w liturgii istotne funkcje. Ma ono najpierw charakter przygotowawczy, pozwala bowiem zrozumieć zbawczy sens znaków liturgicznych, budzi pragnienie przyjęcia sakramentów oraz pozwala przedłużyć trwanie ich owoców poprzez wskazanie na płynące zeń zobowiązania. Przepowiadanie pełni w liturgii funkcję anamnetyczną, uobecnia bowiem w liturgii zbawcze wydarzenia. Ma także funkcję mistagogiczną, bo wprowadza wierzących w przeżywane misterium. Przepowiadanie jest samo czynnością kultyczną – integralną częścią liturgii, gdyż Bóg w słowie udziela się człowiekowi, ono zaś samo jest także wezwaniem do oddania się Bogu w wierze i miłości¹⁰

Zgodnie z nauczaniem Vaticanum II należy podkreślić znaczenie i godność słowa Bożego głoszonego w ramach liturgii¹¹ Można nawet mówić

⁹ Tenże. *Urzeczywistnianie się Kościoła w liturgii*. „Collectanea Theologica” 37:1967 z. 1 s. 24-39.

¹⁰ Por. W. Przyczyna. *Odnova przepowiadania według Konstytucji o Liturgii Świętej*. W: *Euntes docete*. Red. S. Koperek i in. Kraków 1993 s. 153-154.

¹¹ „Kościół zawsze otaczał czią Boże Pisma, podobnie jak i samo Ciało Pańskie. Zwłaszcza w liturgii świętej bierze ciągle chleb życia ze stołu Bożego słowa i Ciała Chrystusowego i podaje wierzącym. Pisma te w połączeniu ze świętą Tradycją uważał zawsze za najwyższą regułę swej

o pewnego rodzaju soborowej teologii przepowiadania¹² Słowo Boże w liturgii jest przestrzenią udzielania się Boga człowiekowi. Ponieważ liturgia jest spotkaniem w znakach, trzeba zatem podkreślić ścisły związek, jaki występuje w liturgii między znakiem a słowem.

Najpierw trzeba zwrócić uwagę, że słowo Boże gwarantuje osobowy charakter liturgicznego spotkania Boga z człowiekiem. Bóg przemawia do człowieka w liturgii przez swoje słowo wypowiedane w ludzkim języku. Jest to sposób, który odpowiada naturze ludzkiej osoby. Ta bowiem może wejść w relację z drugą osobą jedynie poprzez słowo lub inny znak. Tak więc Bóg, zwracając się do człowieka za pośrednictwem słowa, zniża się ku niemu i przemawia doń zgodnie z jego naturą. Oczywiście Bóg mógłby i może komunikować się z człowiekiem w inny sposób, ale w obecnej ekonomii zbawczej wybrał właśnie taki sposób wchodzenia w dialog z człowiekiem. Taki sposób wejścia w dialog gwarantuje zachowanie najważniejszego przymiotu relacji międzyosobowej, jaką jest wolność osoby. Obecność słowa w liturgii zapewnia więc jej charakter osobowy i pozwala uniknąć uprzedmiotowienia relacji urzeczywistniających się w liturgii¹³

Słowo Boże w liturgii jest nie tylko przekazem informacji, ale – zgodnie z koncepcją Objawienia – przestrzenią udzielenia się Boga człowiekowi. Bóg nie tylko przemawia do człowieka przez swoje słowo, ale komunikuje się z człowiekiem w swoim słowie. Jest ono miejscem obecności i udzielania się Boga osobie ludzkiej¹⁴

wiary” (KO 21). „Aby urzeczywistnić tak wielkie dzieło, Chrystus jest obecny zawsze w swoim Kościele, zwłaszcza w czynnościach liturgicznych. [...] Jest obecny w swoim słowie, albowiem gdy w Kościele czyta się Pismo święte, On sam przemawia” (KL 7).

¹² Por. H. S i m o n. *Słowo Boże w Konstytucjach Soboru Watykańskiego II o świętej Liturgii i o Objawieniu Bożym*. „Homo Dei” 55: 1986 s. 260-271.

¹³ „Bóg w swoim słowie ma stanąć wobec człowieka dając mu się poznać, ale w taki sposób, żeby to poznanie nie zniewoliło człowieka, lecz miało charakter apelu skierowanego do jego wolności” (F. B l a c h n i c k i. *Katechetyka fundamentalna. Skrypt dla studentów KUL*. Lublin 1970 s. 176-177). Por. t e n ż e. *Liturgia jako zbawczy dialog*. W: *Liturgika ogólna*. Red. F. Blachnicki i in. Lublin 1973 s. 100-101; S. C z e r w i k. *Słowo Boże w liturgii*. „Collectanea Theologica” 37: 1967 z. 4 s. 65-82.

¹⁴ F. B l a c h n i c k i. *Teologia pastoralna ogólna. Cz. 1 Wstęp do teologii pastoralnej. Teologiczne zasady duszpasterstwa*. Lublin 1970 s. 257-260.

Centralną tezą w teologii przepowiadania jest prawda o obecności Chrystusa¹⁵ w słowie głoszonym w liturgii¹⁶. Na bazie nauczania Soboru rozwinęła się teologia, która uwydatniła kerygmatyczny charakter przepowiadania chrześcijańskiego, tzn. jego ścisły związek z historią zbawienia i tajemnicą Chrystusa, stanowiącą jej istotną treść. Wszelkiego rodzaju przepowiadanie jest kerygmą, tj. głoszeniem Osoby Jezusa Chrystusa w jej aspekcie dynamicznym, czyli głoszeniem dzieł zbawczych dokonanych przez Boga w Chrystusie, a szczególnie w Jego tajemnicy paschalnej. Chrystus daje siebie w słowie, składa w nim dar z samego siebie¹⁷. Dzieła zbawcze są przy tym głoszone jako aktualnie obecne w swoich skutkach i jako wezwanie skierowane do konkretnego człowieka, który w obliczu tego wezwania musi podjąć decyzję dotyczącą wiary i nawrócenia¹⁸. Taki charakter słowa Bożego domaga się odpowiedzi ze strony słuchaczy. Tą odpowiedzią jest wiara, rozumiana jako osobowy akt przyjęcia słowa Bożego. Tak więc słowo Boże z natury ma stawać się tzw. słowem życia¹⁹. Te określenia mają kluczowe znaczenie dla ukazania miejsca liturgii w dziele ewangelizacji. W liturgii bowiem głoszone słowo uzyskuje szczególny walor skuteczności.

¹⁵ „W czytaniach, które wyjaśnia homilia, Bóg przemawia do swego ludu, objawia mu tajemnice odkupienia i zbawienia, podaje mu pokarm duchowy, a sam Chrystus przez swoje słowo obecny jest pośród wiernych” (OWMR 33).

¹⁶ Jak zwykle, zanim Sługa Boży przejdzie do pozytywnego wykładu, najpierw zauważa od strony negatywnej zaniedbania dotyczące tej kwestii. Stwierdza, że ta fundamentalna prawda została, niestety, zapomniana w pewnym okresie historii Kościoła, co doprowadziło do deprecjonowania w ogóle roli słowa w celebracji i do powszechnego niedoceniaenia słowa Bożego głoszonego w liturgii. Jako argument przytacza dzieje pierwszej części liturgii mszalnej, czyli tzw. mszy katechumenów, zawierającej czytania biblijne, która była przez wieki traktowana jak wstęp, a nie jako integralna część liturgii mszalnej. Przeciw takiemu stanowi rzeczy zareagował Sobór Watykański II, ukazując właściwe miejsce słowa Bożego w celebracji liturgicznej. Zaznaczył, że należy obficie zastawić wiernym stół słowa Bożego, zalecił homilię i uznał liturgię słowa za integralną część Eucharystii (por. KL 51-52). B l a c h n i c k i. *Liturgia jako zbawczy dialog* s. 122.

¹⁷ F. B l a c h n i c k i. *Liturgia a wspólnota*. Lublin 1996 s. 53.

¹⁸ T e n ż e. *Liturgia jako zbawczy dialog* s. 122-126; t e n ż e. *Katechetyka fundamentalna* s. 200-204.

¹⁹ Takie ujęcie przepowiadania jest charakterystyczne dla omawianego Autora. Został on bowiem zaliczony do czołowych reprezentantów kerygmatycznego kierunku w katechetyce polskiej. „Słowo Boże stanie się dla mnie światłem życia, jeżeli będę podejmował stały wysiłek zachowania go, pójścia za nim i czynienia go słowem życia; dlatego chcę karmić się nim jak najczęściej szczególnie poprzez osobiste i wspólne z braćmi studiowanie Pisma świętego” (t e n ż e. *Dziesięć kroków ku dojrzałości chrześcijańskiej. Krok V. Słowo Boże*. Kraków 1990⁶ s. 4). Por. M. M a j e w s k i. *Metodologia katechetyki w teorii i praktyce*. Kraków 1998 s. 41.

Opisując pokrótce teologię liturgicznego przepowiadania i jego odniesienie do dzieła nowej ewangelizacji, nie można pominąć poglądów implikowanych wewnętrznym powiązaniem, jakie występuje między głoszonym w liturgii słowem Bożym a znakiem liturgicznym. Idąc za Sługą Bożym ks. Franciszkiem Blachnickim, analizę tych relacji umieszcza się w bardzo szerokim tle i wiąże z ogólniejszym problemem zależności objawiania się Boga przez słowo od objawiania się Boga przez czyn. Założyciel oaz zauważa, że objawienie się Boga przez czyn uprzedza w porządku czasowym i ontologicznym objawienie się Boga przez słowo. Słowo jest świadectwem o czynach Bożych, zawierającym ich interpretację jako wezwania skierowanego do człowieka. Ks. Blachnicki zauważa także, że słowo Boże pozbawione kontekstu znaku czy dzieła Boga może stać się ideologią pozbawioną egzystencjalnego i personalistycznego charakteru objawienia i religii²⁰

To prawo zostało także zachowane w szczytowej fazie objawienia, jaką było Wcielenie. Przez Chrystusa rzeczywistość Bożego działania, którą jest substancjalnie On sam jako Słowo Ojca wcielone w konkretną ludzką naturę, jest interpretowana przez głoszone słowo. Chrystus głosi zbawienie, które w Nim stało się dostępną dla wszystkich rzeczywistością. Tak więc słowo Boże najpierw jest i trwa jako substancjalna rzeczywistość, a potem dopiero rozbrzmiewa jako orędzie. To zasadnicze odniesienie przepowiadanego słowa do zbawczego działania Bożego pozostaje teraz podstawowym prawem kościelnego przepowiadania. Szczególnie zaś dotyczy przepowiadania w liturgii, która jest uobecnieniem zbawczego działania Boga poprzez zbawcze pośrednictwo Kościoła²¹ To tutaj właśnie urzeczywistnia się ten związek, jaki zachodzi między słowem Boga a jego zbawczym działaniem w znaku sakramentalnym. To właśnie w liturgii słowo jest wewnętrznym powiązane ze znakiem sakramentalnym. Jest ono tu bowiem głoszeniem misterium już obecnego i wezwaniem do wiary, które ma się zaktualizować w celebracji.

Bazując na przytoczonych wyżej tezach, ks. Blachnicki podkreśla wielokrotnie prawdę o konieczności słowa Bożego w celebracji liturgicznej. Słowo Boże w liturgii ukazuje bowiem przede wszystkim uświęcające działanie sakramentów w ich kontekście chrystologicznym i eklezjologicznym oraz niejako zabezpiecza je przed powierzchownym i magicznym przyjmowaniem, gwarantując obecność wymiaru osobowego w celebracji. Słowo Boże jest przecież niezbędne do rozbudzenia w człowieku odpowiedniej dyspo-

²⁰ F. Blachnicki. *Słowo – wiara – sakrament*. W: *Wprowadzenie do liturgii*. Red. F. Blachnicki, W. Schenk, R. Zielasko. Poznań–Warszawa–Lublin 1967 s. 36-37.

²¹ Tamże s. 37-38.

zycji do skutecznego przyjęcia sakramentu. Tą dyspozycją jest wiara, rodząca się właśnie z głoszonego Bożego słowa. Słowo Boże jest zatem z natury odniesione i skierowane do sakramentu. Ma bowiem ukazać tę rzeczywistość i do niej prowadzić, bo ona jest jej właściwym sensem i celem. Sakrament jest naturalną konsekwencją słowa Bożego, w sakramencie słowo osiąga swoją skuteczność i swój cel, jakim jest zjednoczenie z Chrystusem – Słowem Wcielonym²²

Ostatnią tezą teologii przepowiadania ks. Blachnickiego jest prawda o wspólnototwórczym charakterze słowa Bożego. Słowo Boże gromadzi Kościół²³, wspólnotę wiary, stając się przyczyną sprawczą komunii tak w wymiarze wertykalnym, czyli między człowiekiem a Bogiem, jak też w wymiarze horyzontalnym, tj. w relacjach międzyludzkich. Sługa Boży tłumaczy, że już sama nazwa zgromadzenia: Kościół – *Ecclesia* mówi o zwołaniu przez słowo. Gromadzenie Ludu Bożego przez słowo nie dokonuje się jedynie w wymiarze zewnętrznym, ale także poprzez wewnętrzne namaszczenie Duchem, którego Chrystus udziela podczas głoszenia słowa. Słowo wzywa do miłości i pojednania i dlatego w zgromadzeniu znikają wszelkie różnice i bariery. Wierzący przyjmują to samo słowo i tak samo je rozumieją, dlatego stają się jednością²⁴. Tak też głoszone słowo prowadzi do urzeczywistnienia się wspólnoty, ta zaś szczyt swojego zjednoczenia osiąga w eucharystycznej komunii. Znow więc mamy do czynienia ze wspomnianym powyżej odniesieniem słowa do sakramentu.

Wobec takiego waloru słowa Bożego wydaje się zasadne wskazanie na liturgię jako uprzywilejowane miejsce nowej ewangelizacji ze względu na rzeczywistą obecność zmartwychwstałego Pana i urzeczywistniania się jedności wspólnoty Jego uczniów.

5. NOWA EWANGELIZACJA A LITURGIA SEMPER REFORMANADA

W pojęciu „nowej ewangelizacji”, gdy rozważa się pojęcie „nowości”, mówi się najczęściej o nowych adresatach, o odnowionym podmiocie ewan-

²² Por. W Świerzański. *Proklamacja słowa Bożego w liturgii*. „Ateneum Kapłańskie” 56: 1964 s. 45-55.

²³ Por. *Obrzędy poświęcenia Kościoła i ołtarza* nr 53; B. Nadolski. *Liturgika*. T. 1. *Liturgika fundamentalna*. Poznań 1989 s. 97-100.

²⁴ Blachnicki. *Liturgia a wspólnota* s. 48-49.

gelizacji, czyli o Kościele, oraz o nowej formie głoszenia Ewangelii z wykorzystaniem nowych metod, sposobów na wszystkich współczesnych areopagach. Jeśli liturgia jest uprzywilejowanym miejscem ewangelizacji, to owo pojęcie w takim kontekście nabiera szczególnego znaczenia. Liturgii, podobnie jak prawdziwej i dobrej ewangelizacji, obce jest wszelkiego rodzaju nowinkarstwo, jej domeną jest nowość. Działające od dawna w Kościele ruchy odnowy liturgicznej reprezentują tę samą opcję. Ruch liturgiczny nie reformował liturgii, chciał jedynie pogłębić i uczynić bardziej wewnętrznym sposób jej przeżywania, a przez jej sprawowanie kształtować nową świadomość duchową wierzących²⁵ Działalność ruchów liturgicznej odnowy pozostaje w nurcie dobrze rozumianej nowości, albowiem podejmowane tu działania mają na celu właśnie odkrycie na nowo pewnych zapoznanych prawd i odnowienie ducha liturgicznego w Kościele. Należy zauważyć, że tego rodzaju działanie w aspekcie liturgii w Kościele ujawniło się o wiele wcześniej, niż podjęto piękne dzieło nowej ewangelizacji.

Należy także zauważyć istniejącą w historii liturgii i pojawiającą się wielokrotnie reformę liturgiczną. Na szczególną uwagę zasługuje ostanía reforma liturgiczna, zapoczątkowana przez Sobór Watykański II. Program każdej reformy liturgicznej był zapoczątkowany poprzez zmiany strukturalne, które obejmowały reformę tekstów liturgicznych i występujących w liturgii znaków. Dzieło to podejmowane było w odniesieniu do prawdy, że liturgia obejmuje sobą dwa pierwiastki: pierwiastek Boski i pierwiastek ludzki. Pierwiastek Boski, nie podlegający zmianie, to wieczne misterium Chrystusa, które jednak objawia się w czasie liturgicznej celebracji. Pierwiastek ludzki zaś to język słów i znaków liturgicznych, który jest elementem żywym, podlegającym zmianie i uwarunkowaniom czasowym, geograficznym i kulturowym²⁶ Celem reformy liturgicznej Soboru Watykańskiego II i rozpoczętej przezeń odnowy liturgicznej było dzieło uczynienia liturgii bardziej dostępną mocno osadzonemu w kontekście społeczno-kulturowym człowiekowi. Konieczność zatem odnowy liturgii jest w Kościele czymś znanym i podejmowanym, choć dziś może nie tak bardzo modnym jak odnowa ewangelizacyjna. Co więcej, inspiracje prekursorów odnowy liturgicznej i odnowy kerygmatycznej czy ewangelizacyjnej są takie same²⁷

²⁵ J. J. K o p e ć. *Ruch liturgiczny, reforma i odnowa liturgii*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 38: 1985 s. 266-272.

²⁶ P d e C l e r c. *Zrozumieć liturgię*. Kielce 1997 s. 117-132.

²⁷ F B l a c h n i c k i. *Konieczność odnowy liturgii na tle jej tradycyjnej koncepcji*. W: *Jaka odnowa liturgii*. (Wybór pism ks. F. Blachnickiego). Red. I. Kucharska. Lublin 1996 s. 5-24.

Reforma liturgiczna podjęta przez Sobór Watykański II akcentuje zasadę ciągłej odnowy liturgii. Nie jest zatem aktem jednorazowym, ale dynamicznym procesem odkrywania tajemnicy liturgii i coraz pełniejszego ukazywania tej tajemnicy w języku czytelnych i wprowadzonych w mistagogii liturgicznych znaków²⁸ Nietrudno więc dostrzec tu analogię do dzieła nowej ewangelizacji. W liturgicznej odnowie postrzegamy proces o tej samej naturze, powodowany troską o skuteczne dotarcie do współczesnego człowieka z orędziem zbawienia dostępnym w liturgicznej celebracji.

Mówiąc o odnowie liturgicznej, myślimy o trosce o odnalezienie pewnej koncepcji i zdrowej praktyki sprawowania kultu Bożego, aby posługa na rzecz liturgii czyniła ją jeszcze bardziej skuteczną. Odnowa liturgii podejmuje trud, by wprowadzać reformy i budzić świadomość konieczności ciągłej odnowy liturgicznej. Liturgia zatem jako zapisana w znakach Ewangelia zbawienia jest też nowa i odnawiająca się. Nowej ewangelizacji nie można oddzielić od odnowy liturgicznej, stanowią bowiem dwa wzajemnie powiązane etapy tego samego dzieła.

6. NOWA EWANGELIZACJA I ODNOWA LITURGICZNA W RUCHU ŚWIATŁO-ŻYCIE

Praktyka pastoralna Kościoła wskazuje kilka modeli synchronizacji dzieła odnowy liturgicznej i nowej ewangelizacji. Taki modus został zaprezentowany i oficjalnie zaaprobowany w *Statutach Drogi Neokatechumenalnej*²⁹ Podobnie jak Droga Neokatechumenalna swoją formację na schemacie katechumenalnym opiera Ruch Światło-Życie. Mamy tu do czynienia z organicznym połączeniem dzieła nowej ewangelizacji z odnową liturgiczną. Obie one mają prowadzić do odnowy Kościoła wspólnoty i dopiero w tej perspektywie uzyskują sensowność i skuteczność.

W deuterokatechumenalnym schemacie formacji realizowanym w Ruchu Światło-Życie postrzegamy trzy zasadnicze okresy formacyjne: ewangelizacja, deuterokatechumenat i mistagogia. Ewangelizacja jest tu rozumiana jako głoszenie Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym osobom, które nie żyją w bezpośrednim osobistym związku wiary z Chrystusem jako Zbawicielem i Panem. Akt wiary jest rozumiany jako dynamiczne przyjęcie Jezusa Chrystusa

²⁸ Kopeć, jw. s. 274-275.

²⁹ *Droga Neokatechumenalna. Statut.* Rzym 2002.

i Jego zbawczego misterium. Treścią ewangelizacji podejmowanej przez Ruch Światło–Życie są cztery prawa duchowego życia, streszczające się w hasłach: Bóg cię miłuje; jesteś grzesznikiem; Jezus jest zbawicielem człowieka i jedyną Drogą do Ojca; aby być zbawionym, trzeba w wierze przyjąć Jezusa, czyli uznać Go za osobistego Zbawiciela i Pana. Działalność ewangelizacyjna podejmowana przez Ruch Światło–Życie jest w zasadzie skierowana do ochrzczonych, którzy nie osiągnęli jeszcze dojrzałości w wierze, dlatego odpowiada ukazaniu na początku określeniu nowej ewangelizacji³⁰ Okres ewangelizacji w Ruchu Światło–Życie obejmuje czas poprzedzający formację deuterokatechumenalną. Może przyjąć formę ewangelizacji indywidualnej lub zorganizowanej w formie rekolekcji ewangelizacyjnych.

Ruch Światło–Życie podjął w latach osiemdziesiątych XX wieku zorganizowaną akcję ewangelizacyjną pod nazwą „Ewangelizacja według planu *Ad Christum Redemptorem*”³¹ Jest to przykład wbudowania ewangelizacji w celebracje liturgiczne i umiejętnego wykorzystania ewangelizacyjnych walorów liturgii. Rekolekcje prowadzone są przez tydzień. Początek to niedzielna Eucharystia z homilią do bieżących czytań ze świadectwem po zakończeniu celebracji. W tygodniu przewiduje się nabożeństwa z orędziem ewangelizacyjnym i świadectwami, w czasie których dokonuje się mistagogii pewnych liturgicznych znaków, takich jak np. świeca, paschał, ewangeliarz. W tygodniu przewiduje się wspólnotową celebrację sakramentu pojednania i na zakończenie Eucharystię. Treść poszczególnych dni jest oparta na perykopach ewangelicznych niedziel Wielkiego Postu roku A. Po zakończeniu rekolekcji ewangelizacyjnych część ich uczestników podejmuje formację we wspólnotach deuterokatechumenalnych. W opisie metody rekolekcyjnej często pojawia się wskazanie, aby liturgię sprawowaną w czasie trwania rekolekcji kształtować zgodnie z zasadami odnowy liturgicznej³² Jak widać, możliwe jest skuteczne przeprowadzenie akcji ewangelizacyjnej wraz z realizacją dzieła odnowy liturgicznej. Co więcej, takie prowadzenie ewangelizacji ma charakter uniwersalny i obejmuje wszystkich, bez względu na wiek, nie odstrasżając nieznanym nowinkarstwem.

³⁰ F. B l a c h n i c k i. *Sympatycy czy chrześcijanie*. Krościenko 2002 s. 13-17.

³¹ T e n ż e. *Ewangelizacja według planu „Ad Christum Redemptorem”* Bmw. 1988.

³² T e n ż e. *Rekolekcje ewangelizacyjne. Podręcznik*. Krościenko 1977.

7. POSTULATY PASTORALNE

Ewangelizacji nie można oddzielić od liturgii, są to rzeczywistości organicznie związane, a raczej dwa aspekty tej samej rzeczywistości. Dlatego separacja przeprowadzana w niektórych grupach mieniących się wspólnymi nową ewangelizacją, gdzie nie dopuszcza się elementów liturgicznych, nie wpłynie pozytywnie na skuteczność ewangelizacji. Działalność ewangelizacyjna ograniczana jedynie do przestrzeni pozakościelnej i pozaliturgicznej jest absurdem.

Należy podkreślić ewangelizacyjny charakter liturgicznych manifestacji wiary wobec świata. Tą formą są przede wszystkim procesje, zwłaszcza procesja wielkanocna i procesja w Uroczystość Ciała i Krwi Chrystusa. Należy zabiegać, aby nie stały się korowodami i pokazami folkloru, ale były świadectwem wiary wspólnoty, które pociąga, a nie odstrasza od Chrystusa. Podobne znaczenie ma sztuka i muzyka liturgiczna. Można tu podkreślić rolę, jaką w liturgii ogrywają, dziś chyba nieco zapomniane, dzwony. Zauważa się także potrzebę pogłębionej katechezy skierowanej nie tylko do artystów – twórców, ale także do odbiorców obrazu, kształtu i dźwięku w liturgii.

Przepowiadanie ewangelizacyjne nie musi być przepowiadaniem sprawowanym w ramach liturgii. Dlatego jest jak najbardziej uzasadnione, aby zaangażować w nie osoby świeckie, które na mocy sakramentu chrztu i bierzmowania są powołane do dawania świadectwa wiary w świecie. Należy jednak uznać za nadużycie dopuszczanie świeckich do przemawiania w ramach liturgii w czasie przewidzianym na głoszenie zastrzeżonej dla kapłana i diakona homilii. Ewangelizacja może też stać się polem ekumenicznego współdziałania chrześcijan różnych Kościołów.

Ewangelizacja czy nowa ewangelizacja musi odnaleźć kontynuację w formacji podejmowanej według przemyślanego i pastoralnie uzasadnionego schematu. Nie wolno dopuścić do pozostawienia zewangelizowanych osób bez możliwości solidnej formacji katechumenalnej, która stanowi konieczne dopełnienie ewangelizacji, skutkujące dojrzałym uczestnictwem w misterium Kościoła.

Na koniec należy zaznaczyć, że dla skutecznego prowadzenia dzieła duszpasterstwa, czyli budowania Kościoła, niezbędne jest dostrzeżenie fundamentalnej roli ewangelizacji. Prawda ta dotyczy również odpowiedzialnych za prowadzenie tego dzieła. Oni mają być pierwsi w przyjmowaniu rozumem i sercem objawiającego się w słowie i znaku Jezusa – Zbawiciela i Pana.

Dobrym podsumowaniem powyższych rozważań dotyczących relacji, jaka zachodzi między nową ewangelizacją a liturgią, mogą być słowa papieża Jana Pawła II z ostatniej jego encykliki: „Każdy krok ku świętości, każde działanie podjęte dla realizacji misji Kościoła, każda realizacja programów duszpasterskich winny czerpać potrzebną siłę z tajemnicy eucharystycznej i ku niej się kierować jako do szczytu. W Eucharystii mamy Jezusa, Jego odkupieńczą ofiarę, mamy Jego zmartwychwstanie, mamy dar Ducha Świętego, mamy adorację, posłuszeństwo i umiłowanie Ojca. Jeżeli zaniedbamy Eucharystię, jakże będziemy mogli zaradzić naszej nędzy?”³³ Ewangelizacja jest bowiem do liturgii skierowana, w niej znajduje swoje dopełnienie i w niej osiąga swą najwyższą formę.

BIBLIOGRAFIA

- Blachnicki F.: Ewangelizacja według planu „Ad Christum Redemptorem” Bmw. 1988.
- Konieczność odnowy liturgii na tle jej tradycyjnej koncepcji. W: Jaka odnowa liturgii. (Wybór pism ks. F. Blachnickiego). Red. I. Kucharska. Lublin 1996 s. 5-24.
- Rekolekcje ewangelizacyjne. Podręcznik. Krościenko 1977.
- Sympatycy czy chrześcijanie. Krościenko 2002.
- Urzeczywistnianie się Kościoła w liturgii. „Collectanea Theologica” 37: 1967 z. 1 s. 24-39.
- Teologia pastoralna ogólna. Cz. 1: Wstęp do teologii pastoralnej. Teologiczne zasady duszpasterstwa. Lublin 1970 s. 257-260.
- Chłopkowska I.: Ewangelizacyjny wymiar Liturgii Godzin sprawowanej we wspólnocie. W: Liturgia i ewangelizacja. Materiały z pierwszego Sympozjum Liturgicznego Diecezji Siedleckiej. Siedlce, 16 października 2004 r. Red W. Kazimieruk, I. Chłopkowska. Warszawa–Siedlce 2005 s. 118-136.
- Clerc P. de: Zrozumieć liturgię. Kielce 1997.
- Czerwik S.: Słowo Boże w liturgii. „Collectanea Theologica” 37: 1967 z. 4 s. 65-82.
- Kiernikowski Z.: Nowa ewangelizacja potrzebuje liturgii. W: Liturgia i ewangelizacja. Materiały z pierwszego Sympozjum Liturgicznego Diecezji Siedleckiej. Siedlce, 16 października 2004 r. Red W. Kazimieruk, I. Chłopkowska. Warszawa–Siedlce 2005 s. 7-20.
- Kopeć J. J.: Ruch liturgiczny, reforma i odnowa liturgii. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 38: 1985 s. 266-272.
- Miażek J.: Istotne aspekty przygotowania i celebracji Eucharystii ważne dla doświadczenia ewangelizacyjnego. W: Liturgia i ewangelizacja. Materiały z pierwszego Sympozjum Liturgicznego Diecezji Siedleckiej. Siedlce, 16 października 2004 r. Red W. Kazimieruk, I. Chłopkowska. Warszawa–Siedlce 2005 s. 95-108.
- Przyczyna W.: Odnowa przepowiadania według Konstytucji o Liturgii Świętej. W: Euntes docete. Red. S. Koperek i in. Kraków 1993.

³³ Jan Paweł II. *Ecclesia de Eucharistia* nr 60.

- Simon H.: Słowo Boże w Konstytucjach Soboru Watykańskiego II o świętej Liturgii i o Objawieniu Bożym. „Homo Dei” 55:1986 z. 4 s. 260-271.
- Szafrański A., Zapłata F.: Ewangelizacja. W: Encyklopedia Katolicka. T. 4. Lublin 1995 kol. 1436-1440.
- Świerzawski W.: Proklamacja słowa Bożego w liturgii. „Ateneum Kapłańskie” 56:1964 s. 45-55.

LITURGY AND NEW EVANGELIZATION

Summary

Evangelization is preaching about the person of Jesus Christ and at the same time participating in His prophetic mission that today is being carried out by the Church in the Holy Spirit. It is performed with respect to the ones who have not been baptized as the first preaching of faith; with respect to the baptized ones who have not experienced a personal relation to the person of Jesus Christ or for various reasons have broken the ties with Him; and with respect to the community of the faithful, constantly in need of reviving the ties with the Lord. Evangelization is immanently bestowed with the valor of novelty in the Biblical meaning.

Liturgy as celebration of the salutary mystery of Jesus Christ in the Church is a necessary complement of the work of evangelization and it is its ultimate goal. Evangelization and liturgy are closely connected with each other. Evangelization leads to liturgy; and liturgy is the evangelical, creative revelation of the mystery of communion with God and with brothers in the Church by means of words and signs. Hence evangelization of the Church finds its summit and its source in liturgy. As such it is in the center of the ecclesial dynamism that today is being undertaken by revival movements that are a sign of the Church's vitality and permanent renewal.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: ewangelizacja, liturgia, Słowo Boże, ruchy eklesjalne, działalność ewangelizacyjna.

Key words: evangelization, liturgy, God's Word, ecclesial movements, evangelization activity.